

Röportaj yapacak kişiye soru önerileri:

1-AİLENİZİN KÖKLERİ

Görüştüğünüz kişiye ataları (büyük babalarından da önceleri) hakkında neler bildiğini sorun.

Nereden geldiklerini, kim olduklarını ve hatırlayabilecekleri aile ile ilgili efsaneler, öyküler anlatmalarını isteyin.

Bu sorular, bazı kişiler köklerini Fas ve İspanya'ya kadar takip edebildiklerinden Türk Yahudi tarihi için çok önemlidir.

Büyük büyük babalarınız nereden gelmişlerdi?

Geçinmek için ne işler yaparlardı? Nasıl yaşadıkları, maddi olanakları, dindarlık dereceleri hakkında bilginiz var mı? Hangi lisanları konuşurlardı?

Onlar hakkında duyduğunuz herhangi bir öykü varsa anlatır mısınız?

2-BÜYÜKBABALARINIZ

Görüştüğünüz kişinin büyükbabalarının geldikleri dünyanın nasıl olduğunu öğrenmek istiyoruz.

Büyükbabalarının nasıl kişiler olduğunu sorarak başlayın.

Aron Saranga sinirli tipli biri idi.Dürüst bir kişi idi. O kadar ki hahambaşının sakalını çekti. O zaman bildikleri en yüksek makam hahambaşı idi.

Kişilikleri nasıldı?

Ciddi ve sessiz miydiler? Canlı ve konuşkan mı?

Büyükbabaları esprili ve fıkra anlatan biri miydi? Yoksa ender gülen ciddi biri miydi?

Giyimi nasıldı?

İyi giyinirlerdi. Suzan Saranga yas tuttuğu içim hep koyu renk giyerdi.

Günlük programı nasıldı?

Görüştüğünüz kişinin dedelerinin kişiliğini resmetmesini sağlayın.

Neredendirler?

Ne zaman doğmuşlar?

Aile isimleri ne imiş? Değiştirmişlerse, hangi sebeple değiştirmişler ve daha önceki aile isimleri neymiş?

Değiştirmediler.

Geçimlerini neyle sağladarmış?

Hangi lisanları bilirlermiş?

Kendi aralarında konuşurken hangi lisanı kullanırlarmış?

Kılık kıyafetleri ve dış görünüşleri nasıldı? Örneğin: Dedenizin sakalı, bıyığı var mıydı?

Hayır.

Kıpa ya da şapka kullanırlar mıydı ? Kaftan mı, takım elbise mi ya da herhangi başka bir şey giyer miydi?

Hayır Fakat bahsederken kurdiden bahsettiklerini duydum.

Büyükanneniz Ortodoks hanımları gibi peruk takar mıydı?

Hayır.

Takarsa evde de kullanır mıydı yoksa eşarp mı kullanırdı?

Giyimleri nasıldı?

Koyu renk giyerdi.

Büyükannenizin taktığı özel şapka ya da mücevherler var mıydı?

Büyükannenizin altın zincir (kolanası) var mıydı? Kolana hakkında anlatılan herhangi bir hikaye biliyor musunuz?

Hayır. Bir dikiş makinesi vardı. O da İsrail'e gitti. Biliyorsunuz o zamanlar dikiş makineleri çok değerli idi. Bir dikiş makinesi için kavgalar çıkardı. Çok kıymetli idi. Evleri ya da daireleri nasıldı? Bana tarif eder misiniz? Kaç odalıydı? Eşyaları nasıldı?

Ortaköy'de ahşap iki katlı temiz bir evdi. O evde 3 ay kaldım. Tifoya yakalandım. Oncle Salamon'un düğününe gitmiştik. Bir ateş çıktı. Doktor çağırıldı. Tifo teşhisi kondu. Ateşler içinde idim. 7. sınıfta idim. Bahçesiz bir evde. İki katlı ahşap bir evdi. Ben, m yatağımı aşağı kata koydular çünkü yukarı çıkacak halim yoktu. Fazla cicili değildi. Büyük bir koltuk

Musluktan sürekli akan suları var mıydı? Elektrik var mıydı?

Evet

Evlerini nasıl ısıtırlardı?

Soba ile. Kömür sobası.

Bahçeleri var mıydı? Herhangi bir şey ekerler miydi? Hayvanları var mıydı?

Hayır.

Uşak, aşçı, çamaşırıcı, dadı ya da Matmazel benzeri yardımcıları var mıydı? Öyleyse bize

onlar hakkında bilgi verin.

Hayır. Belki çamaşırıcı kadın gelirdi.

Dine ne kadar bakarlardı? Yahudi geleneklerini ne derecede uygularlardı?

Benim baktığım kadar.

Kaşer'e ve Şabat'a bakarlar mıydı?

Evet. Büyükbabam kavga etmişti kaşer yüzünden. O sakal meselesi işte burada.

Sinagog'a her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?

Bayramlarda giderlerdi.

Yahudi bayramlarını evde kutlarlar mıydı?

Evde kutlardı. Aile toplanırdı umumiyetle.

Dedenizin politik görüşleri neydi? Herhangi bir politik kuruluş ya da parti mensubu muydu?

Herhangi bir sosyal ya da kültürel kuruluş mensubu muydular?

Komşuları ile ilişkileri nasıldı? Komşuları Yahudi miydi?

Aile gibi idi.

Arkadaşları hakkında neler biliyorsunuz?

Tatilde neler yaparlardı? Ne sıklıkla tatil yaparlardı ve nerelere giderlerdi?

Yalnız mı tatil yaparlardı yoksa çocuklarını da yanlarında götürürler miydi?

Büyük anne ve babalarınızın kardeşleri hakkında bilginiz var mı? (İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, öğrenim dereceleri, meslekleri, çocukları vb.)

Nesim Arditi saygın bir kişilikti. Fıkra anlatmazdı. Takım elbise giyerdi. Babam kooperatifin sahibi idi. Askerden hiçbir yerde çalışmıyordu. 17 yaşında iken yaşını büyüterek askere gitti. Kooperatifin ayak işlerine girdi. Her ne kadar İngiliz kooperatifi ise de muayen seviyedeki kişiler Fransızca konuşurlardı. Onun da Fransızcası vardı.

Moda entel bir yer. İngilizler bu kooperatiften çıkmak zorunda kaldılar Lozan anlaşmasına göre. Babama dediler ki "sen namuslu bir kişisin" dediler. "Az bir para vereceksin" dediler "Ama bu isme hanel getirme." Herşey satılırdı. Bir kere gıdanın herşeyi satılırdı. Günlük ihtiyaç ne ise. Atatürk girdikten sonra dedi ki "Türkiye ticaretini Türkleştirelim." Ve bütün müdürleri, şirketleri, Türk kadrolarını yerleştirdi.

Moda'da Levantaneler vardı, İngiliz aileleri vardı. Her şey satılırdı oyuncak bile. Günlük hayattaki yiyecek ama yiyeceğin en ekstrası. Ama İngilizlere ait ne lazımsa her şey satılırdı. Salamaların en kalitelisi peynirin en güzeli. O kadar ki İnönü reisi cumhur olduğu zaman Moda'ya geldi. Kızkardeşi orada otururdu. Sabah kahvaltısı için kaşer satın alındı. Adam geldi ve "Nereden aldınız bu kaşeri" dedi. Ve zaman oldu İnönü vagon vasıtası ile Ankara'ya, Çankaya'ya daha doğrusu kaşer aldırttı. Reçeller

yapılırdı. Oyuncak hediyeleşik eşya. Tereyağ özel şarküteri fevkalade. Herşey ve ben kooperatifin oğlu olduğum için 16 yaşında iken partilerde yemekleri üstlenen kişi idim.Hediye değil tabii babam parasını alırdı. Dedelerinizin kendi çocuklukları ile ilgili anlattıkları anılarını anlatın.

Anne ve babanızın kendi ebeveynleri ile ilgili anlattığı öyküleri anlatın.

Babam borsalino şapka giyerdi bilen bilir.Italyan markası idi ve en ekstrası idi. Borsalino şapka. Seyahate giderler büyük hediye olarak getirirlerdi borsalino şapka.Fortüne Arditi güzel bir kadındı.Hem güzel bir kadındı hem de babasının kızı idi. Ciddi fakat mert bir kadındı evini idare ederdi. Ortaköy'de tranvayda taşımışlar. Kadreşim Anri taklidini yapardı.Babamın bastonu vardı.O zaman baston takmak moda. Kooperatifin karşıda yeri vardı. Orada birkaç zaman çalıştı o zamanlarda tanıştılar annem bir yere gidecekti babam bir yere gidecekti.Ve annem indi tranvaydan babam bastonuu attı dışarı ve medeni kişiler gibi tanıştılar . Ondan sonra işi ciddiye aldılar. Bak dediler "sen bir tek kişinin bunun da babası yok alacaksan al" dediler. "Alacağım" dedi. Ortaköy'de yanan kalda evlendiler. Fortüne Arditi ile Nesim Arditi tek bir evde yaşamadılar.Recaizade sokak 95 numarada yaşadılar.Halen mevcut.Ahşap bina 2 odalı mutfak banyo yok birçok binada yok.

Dedelerinizin hatırladığınız askerlik anıları varsa anlatınız.

3-ÇOCUKLUĞUNUZDAKİ KASABANIZ/MAHALLENİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin kasabasını ve oradaki Yahudi Cemaatini anlatmasını isteyin. Geriye dönüp hatırlamalarını ve o yerleri tasvir etmelerini isteyin.

Atlar ve arabalar var mıydı?

Çamurlu, asfalt dökülmemiş yollar mı vardı yoksa güzel arabaların sürüldüğü geniş caddeler mi?

Kaldırım taşı olan sokak.Atlı arabalar vardı okula gidilirdi.

Kasabanızın nüfusu ne kadardı ve kaç Yahudi yaşardı?

Benim doğumumda yirmi bin kişi vardı.

Yahudi cemaati nasıldı?

Kaç tane sinagog bulunurdu?

Bir tane

Haham, Şohet, Hazan, vb din mensubu var mıydı? Varsa kaç taneydiler?

Vardı. 1927 sokağa çıkma yasağı vardı.Bir de bayramları hatırlıyorum annem aile büyüğü olduğu için aile Şişli'den bize gelirdi. Çok neşeli bayramlar olurdu.İçerdi şakalaşırđı. Pesah'da seder yapıldığı zaman şarkılarla yapılırdı.

Mikve, Talmud Tora, Yeşiva var mıydı?

Yahudilerin özellikle yaşadığı bölgeler ya da getolar mı vardı yoksa şehirde dağınık mı yaşarlardı?

Oradaki Yahudilerin belirli meslekleri var mıydı?

Elektrik ve akan su var mıydı?

Mahallenizde hamam var mıydı? Hamama gidilir miydi? Hamamla ilgili bir anınız var mı?

Vardı tabii ki gidilirdi. İlk anım kadınlarla birlikte gittiğim hamam. Annem ile birlikte gittim. Klasik türk hamamıdır. Türkiye'de her iki kişiye bir kurna. Göbek taşı vardır. Terlel yerleri vardır. Tellaklar vardır. Osmanlı tipi kadınlar hamamı vardır, erkekler hamamı vardır. Çay kahve gelirdi. Kız gösterirlerdi. Şöyle bir adet vardı. Yeni gelin gelin olacak kişi hamama götürülür ve kızın kusurlu bir yeri var mı yok mu bakılırdı. Osmanlı adetleri bunlar bir nev'i yemekler giderdi. Hamam ziyafeti denirdi. Fakat gittiğimiz her yerde annem sempatik bir kadındı çevresi onu severdi. Komşuluk ilişkileri şahane idi. Rumlar da vardı. Bizim ortaklarımız rumdu. Rum ziyafetleri dillere destandı rakılı falan.

Çocukkenki politik durumları anımsıyor musunuz?

Herhangi bir antisemitizme rastladınız mı?

Antesemitizm yoktu. Ama mahalleli olmıyan türkler yahudi dövme gelirlerde fakat bizim arkadaşlar bizi korularardı . Daha sonra sokakta yürürken bizim kızlardan birine takılınılırsa bizim tüklerden yaklaşırlar ve takılanı döverdi. Onlar için bizler "Bizim yahudilerdi"Son dakikaya kadar çok iyi ilişkiler yaşadık. Aralarında bakanlar amiraller. Sonradan paşa olan kişi sokakta oynadığım kişi idi.Benim evimde istirahat ederdi. Benim bir dayımın oğlunun bir sıkıntısı vardı.Dayım İsak Levi da kalp hastası idi. Tanıdığım o paşaya gittim. Önce sor ne kadar ister dediler bana. Bu benim tanıdığım paşa eğitim komutanı idi. Ankara'ya gittim. Akrabamın sicilini verdim. Telefon etti.Ve Selimiye'ye getirttik. "Albert'in dayısı benim dayımdır"dedi. Ben dayımdan para almam kimseden de para almam. Öyle dostluklar kurulurdu. Benim arkadaşım albaylıkta bıraktım sonra amiral oldu. O kadar güzel çevremiz vardı.

Askeri resmi geçitler, özel kutlama günleri, ya da kurtuluş günleri kutlanır mıydı? Tabii 10.yılı hatırlıyorum.Zafer takı yapılmıştı. 10.yıl kutlamalarında marşı öğrettiler. Yahudi mektebini Kadıköy Kaymakamlığına götürdüler ve bir paket şeker verdiler.Bütün ilkokullara şeker verdiler. Bizim okulun ismi allians is. Ecole Communale. Resmi geçite katıldım. Çocukken öğrendiğiniz marşlar varsa bizim için söyler misiniz?

Şehrinizde Pazar günlerini anlatır mısınız?

Pazar kulurdu.

Ailenizde pazara giden kimdi?

Özel alışveriş yaptıkları tüccar ya da satıcılar var mıydı?

Annem her gün alışverişe çıkardı. Balıkçı Leon eve gelirdi.Annem bol bol harcardı. Balıkçı Leon ilk ona gelirdi. "bu gaya tam sana göre" diyerek gönlünü alırdı. Annem de her Cuma gecesi için balık alırdı. Ve hatırlarım gaya fırlardı o kadar taze idi. Hatırladığınız önemli politik olaylar (Yunanlıların ihracı, Atatürk'ün ölümü, Varlık vergisi, başka ülkelerden gelen Yahudi muhacirlere karşı Türkiyenin tutumu) bu olaylar karşısındaki duygularınız.

Ailenizin bu konularda söylediklerini hatırlıyor musunuz?

İstiklal Harbi bittikten sonra İzmir alındıktan sonra Atatürk Venezueloz'a gitti ve dedi ki " Savaş bitti. Bundan sonra yunan türk problemi olmasın" Bilakis ona haklar verdi. Harpten sonra kamyonlarca yardım gitti Yunanistan'a. Bu sırada mevzuu bahis değil düşmanlık. Politik olarak Atatürk sağ oldukça Türk_Yunan problemi olmazdı.

Atatürk'ün ölümü hakkında çok canlı anılarım var. Lise'de okuyorduk.Bahçee idik herkes havaya bakıyordu. 8. sınıfta idik çocuk falan değildim. Dediler ki "bayrağa bakıyoruz" Bayrak indiği zaman Atatürk'ün öldüğünü anlıyacağız. Çok kötü vaziyette idik. Bahçeye indik müdür dedi ki "Atamız öldü" İngilizce dersi vardı.İngilizce hocası "haydi çocuklar girin" dedi. "Atatürk ölünce miras olarak bıraktı ki çalışacaksınız. Dersi bırakarak ona kalleşlik etmiş olacaksınız" dedi. Millet çıkardı defteri kalemi ve derse devam etti. Cenaze günü Dolmabahçe'ye gittim. Ve bizim Yeldeğirmen'indeki evden deniz gözükdü. Orada her milletin en büyük harp gemileri vardı. Atatürk'ün naaşı deniz yolu ile İzmit'e gitti oradan trene bindirildi. Ve her milletten konvoy yapıldı. Ve yol üzerinde bütün halk vardı. Gemilerin geçişini evimden izledim.

Varlık vergisinde babamın bütün varlığını aldılar. Alınamıyacak tek şey bir kişinin onurudur. Aşkale'ye gitmedi. Varlık vergisinden sonra bir gün gittik piyasaya babamla.Hiçbir şey alamam diyordu. Oradaki esnaf "al istediğin zaman ve istediğin kadar öde. Bütün malımız sizindir" dedi. Esnaf kredi açtı.

4-EBEVEYNLERİNİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin ebeveynlerini onlar hakkında anlattığı öykülerle tanımaya çalışın.

Önce babasının genel bir tasviri ile işe başlayın. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Sert bir baba mıydı yoksa anlayışlı mıydı?

Aynı soruları annesi içinde sorun. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?
Sert bir anne miydi yoksa anlayışlı mıydı?

Ne zaman nerede doğmuşlar?

Öğrenim durumları neydi?

Ana dilleri neydi ve başka hangi lisansları konuşurlardı?

Anne ve babam yahudi okullarına gittiler. O zaman o okullar çok iyi okullardı.

Birbirleri ile ve kendi ebeveynleri ile hangi lisanda konuşurlardı?

Geçimlerini nasıl sağlardı?

Nasıl tanışmışlar?

Görücü usulu ile olan bir evlilik miydi?

Nerede ve ne zaman evlenmişler?

Sinagogda mı evlenmişler yoksa sadece resmi bir nikah mı yapmışlar?

Giyimlerini tasvir edin. Geleneksel mi modern miydi?

Ailenizin maddi durumu nasıldı?

Yaşadığınız evi anlatın.

Kardeşim doğunca ev değiştirdik.

Kaç odalıydı, mutfak, banyo gibi başka hangi bölümleri vardı?

Mobilyalarınız nasıldı?

O zamanın klasik mobilyaları.

Sürekli musluklardan akan suyunuz var mıydı?

Ne tür bir ısıtma sistemi kullanırdınız?

Soba

Bahçeniz var mıydı?

Varsa neler ekerdiniz?

Evinizde hayvan besler miydiniz?

Hayır

Uşak, hizmetçi, dadı, matmazel, çamaşırcı kadın gibi yardımcılarınız var mıydı?

Ermeni hanım hizmetçi idi. Harp gelince kocasını aldılar. Annem de dedi ki "Bizim evde kal" Ve evin bir ferdi gibi yaşamaya başladı. Tanti derdik. Şimdi varlıklı çocukları var. Kazandığını anneme verirdi.

Evinizde kitap bulunur muydu?

Benim kitaplarım vardı.

Varsa ne tarz kitaplardı?

Dini ya da din dışı?

Ebeveynleriniz okumayı sever miydi?

Babam severdi.

Ne zaman ve ne türleri okurlardı?

Size kitap tavsiye ederler miydi?

Hayır

Gazeteleri takip ederler miydi?

Evet Zaman ve Journal d'Orient

Kütüphaneye düzenli gitme alışkanlıkları var mıydı?

Yeldeğirmen'inde ve Moda'da kütüphane vardı.

Ne kadar dindardılar?

Biz dindar bir aile değdik. Ama dinimize karşı gelmezdik. Bayramlar muntazam yapılırdı. Pesahlar Purim, Roş-aşana, kipur yapılırdı ama no miravamoz por guzano.

Yahudi geleneklerinin hangilerini uygularlardı?

Kaşer'e bakarlar mıydı?

Sinagoga her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?

Evde bayram kutlamaları yapılırdı mıydı?

Yahudi cemaati mensubu muydular?

Cemaatte etkin görevleri var mıydı?

Hayır

Ebeveynlerinizin politik görüşleri neydi?

Hayır korkudan. Ne suya ne sabuna dokunurlardı.

Herhangi bir parti, politik, sosyal, kültürel organizasyona üye miydiler?

Babanızın askerlik dönemine ait anılarını anlatın.

Komşuları yahudi miydi ve ilişkileri nasıldı?

Bütün mahalle yahudi mahallesi idi. Bütün arkadaşlarım yahudi idi.

Arkadaşları kimlerdi? Yahudiler mi? Geniş toplumdan insanlar mı? Akraları mı, komşuları mı, cemaatte birlikte çalıştıkları kişiler mi, iş arkadaşları mı?

Yeldeğirmeni muhtarı Haribi Nesim bizim uzaktan akrabamızdı. Yeldeğirmeni muhtarı yahudi idi.

Tatile çıkarlar mıydı?

Hayır

Evet ise ne sıklıkla nerelere giderlerdi?

Yalnız mı çocuklarıyla mı tatile giderlerdi?

Ebeveynlerinizin kardeşleri hakkında neler biliyorsunuz? İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, nerede yaşadıkları, öğrenim durumları, meslekleri, çocukları nedir?

Ebeveynleriniz hangi akrabalarla düzenli olarak görüşürlerdi? Ne sıklıkla nerede ve hangi olaylarda görüşürlerdi?

Baba tarafı hiç yok. Akralar ile çok görüşürdük çünkü annem toplardı. Benim bir akrabam üniversiteye gittiğim zaman bana oda tahsis ettiler evlerinin anahtarını da verdiler. Aile bağları kuvvetli idi. Annem arabulucu idi karı koca arasındaki tüm problemlerde o uzlaşmacı rolü oynardı. İstedğini yaptırırdı.

5-İLK YILLARINIZ OKUL YAŞAMINIZ:

Şimdi röportaj yaptığınız kişiden çocukluk yıllarını anlatmasını isteyin.

Önlara kimin baktığını, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğunu, okulları, sınıf arkadaşları, öğretmenleri, ve yahudi cemaati ile ilişkilerini.

Ailenin 1. çocuğuyum. Kadıköy'de Yeldeğirmen'inde doğdum.

Nerede ve ne zaman doğdunuz?

Yuvaya mı gittiniz, veya anneniz mi kardeşiniz mi sizi büyüttü?

Hayır.

Yoksa dadı ya da matmazeliniz mi vardı?

Hayır.

Evde idiyse anneniz ya da size bakan kişi ile gün içinde neler yapardınız?

Okula nerede gittiniz?

Yahudi okulu mu, devlet okulu mu yoksa özel bir okula mı gittiniz?

İlkokulu yahudi mektebine gittim. Ve bir öğretmen vardı. Matmazel Duba. Türkçeleri pek parlak değildi ama şahane fransızcaları vardı. Matematik iyi idi. O okulda 6 sınıflık okuldu. Okul 5. sınıfta parasızlıktan kapandı. Son sınıfı bitirmek için 12. ilkokul denilen bir okula gittim. Ben St Jozef'e girmek istedim veya benim St Jozef'e girmemi istediler. Kooperatifteki ortaklarımızdan birinin kardeşi başpapazdı. Pahallı idi St Jozef o zaman ucuzlattılar. St Jozef'e girmeden özel ders aldırılmak istediler Mr Kohen diye birinden. O derslerde fransızca ve matematikten başka herşey yapıldı politika konuşulurdu. Gittim babama dedim ki "benim bu öğretmenden alacağım bir şey yok benim matematiğim yeterli fransızcam yeterli" "Ya öyle mi" dedi "mesuliyeti alıyor musun?" dedi. "alıyorum" dedim. O da bana "tamam ama bil ki imtahan var" dedi. Ve ben imtahana girdim. St Jozef'de bir sene hazırlık 5. sınıf sonra altıncı sınıf gelirdi. Ben imtahanları verdim ve doğrudan 6. sınıfa girme hakkı aldım. Ne 5. sınıf ne de hazırlık yaptım. Yahudi okulunun kuvvetini anlatıyorum. 8. sınıfa geldiğim zaman direktör geldi "Arditi" dedi "bak dedi müfettiş geldi senin sınıfını indirmem lazım yaşın tutmuyor" "yapamazsın" dedim "dava açarım" dedim.

En çok sevdiğiniz dersler hangileriydi?

Ben matematikci idim.

Özellikle sevdiğiniz ya da nefret ettiğiniz bir öğretmen var mıydı?

Mr Matalon çok önemli bir öğretmendi.

Kim ve nedendi?

Öğretmenleriniz ya da sınıf arkadaşlarınızda bir antisemitizm hissettiniz mi?

Hayır

Lisan ya da müzik konularında özel dersler aldınız mı?

Hayır vardı ama ben girmezdim. Lisan dersleri vardı.İngilizce Hirfanlı Baraj'ında sabaha kadar çalışırdım eve gelir yatarım tekrar gider çalışırdım. Saatle bağlı değildim. Mesulum fakat hesap vermezdim ama işimi de yapardım. Saat 10'a kadar uyurdum. Sonra dolaşırdım. Müfettiş geldi Londra'dan. Ayaktayım baktım adam ile tanıştık. Başladık konuşmaya bana "Londra'da ne kadar kaldın" diye sordu. Neden Londra. Amerika da olabilirdi. "Londra şivesi ile konuşuyorsun" dedi. Benim hocam Londra'da okumuştum ben de İngiliz şivesi ile öğrenmişim. Harp başladı antesemitizm de başladı. Bizim lise bittikten sonra olgunluk sınavı vardı. Olgunluğa girdim Türkçe, matematik, fen bilgisi ve felsefe vardı. Ben felsefeyi severdim. Öğretmenimiz Sorbonne'da matematik hocası idi. Ve bir arkadaşım vardı yanımda. Ve ona kopya verdim.O geçti ben çaktım. İlk emareler başladı. Şimdi liseden sonra üniversiteye giremezsen askere alıyorlar 48 ay.Bıraktık üniversite imtahanını çünkü İTÜ tek sınav ile alınan üniversite idi. Kalbür üstü insanlar liselerin 1. 2. ve 3. leri imtahana girme cesaretini gösterebilirler. Başladım felsefe çalışmaya. İmtahana girdim hiçbir şey hatırlamıyorum. Mantık olarak bir kağıt verdim. 8 aldım.İTÜ imtahanına girdim matematik fizik hepsini unuttuğum.Girdik imtahana yapabildiğim kadar yaptım ve müraccat eden 1100 kişi arasında 155 kişi alıyorlar. İTÜ'deki Fransızca sınavında dalga geçmeye başladım çünkü öteki sınavda hiçbir şey yapmadım. Daha sonra müdür olduğumu anladığım bir kişi " oğlum hiç belli olmaz sen yap gerisini Allah'a bırak " dedi. "Peki hocam" dedim ve ben 160. oldum.O zaman İktisat Fakültesi yeni açılmıştı girdim oraya.Birgün gazeteyi açtık Yüksek Mühendis Mekteb'inden duyurulur falan falan numaraların müracaatları kabul edilmiştir. 15 gün İktisat okudum ve mühendis mektebine gittim. Annem doktor olmamı istiyordu çünkü doktor akrabalarımız vardı. Annaneyi devam ettirmemi istediler. St Jozef'i kısa zamanda prix d'honneur ile bitirdim. 1940'da harp başladı ve matematik hocaları askere alındılar. Fransızca öğretmenine matematik dersi verilmesi istendi livre de maitre vardı. Dediler ki şu sorarsın netice burada yazılı.Talebeye sorarsın karşırısın. Ve öyle başladık.Otururduk ve bitirenler . Kim bilirse öğretmen "anlat bakalım nasıl buldun" derdi. Doğru yapanı buluncaya kadar çağırırdı ve not verirdi. Şimdi herkes gider notunu alırdı ben ayaktayım. "Ben yaptım ama böyle yapmadım " dedim. "Nasıl yaptın" derdi. Fransızca öğretmeni anlamaz. Onun kitabında ben yokum. Doğru sonucu bulduğum için bana not vermek mecburiyetinde ama neyse. Nihayet kızdı öğretmen.Böylece bitirdik liseyi enteresan olan şey hocalr ile tartışmalarımız. İmtahana girdik ben hiç hazırlıklı değildim. Ben 2. sınıfta iken varlık vergisi geldi. Askerlik dersini teknik üniversite, edebiyat fakültesi ve güzel sanatlar akademisi birlikte yapardık. Bir subay tahsis ederlerdi ve bize ders anlatırdı. Anfide bir gün size birşeyler anlatacağım dedi. Anlatmaya başladı varlık vergisi ile ilgili. Dedi ki " mecburdular yapmaya. Bizi soyuup soğana çevirdiler. Şimdi göreceğiz semayesiz neler yapacaklar. Onlar mı büyük biz mi"Fakat bunu anlatırken herkes kendi tarafındaki gayrimüslümin gözünün içine bakıyor ve alkışlıyorlar. Fakat daha acı bir şekilde hissettim. Hocalarımız iyiydi.Antisemit değildi. Fakat diploma projesine doğru bir alman hoca geldi. Almanya'dan kaçmış çünkü harp bitmişti.Çok kıymetli bir insan. Dipolmaya hazırlık zamanı geldi. "Çocuklar" dedi "bir otel projesi" Yeşilköy'deki havalimanına yakın onları karşılayacak bir otel projesi yapacaksınız.Bir ara proje yaptın.Ve bana gösterin çünkü baştan doğru yapamazsanız boşuboşuna altı ay geçer. Görmek istiyorum.Ben sınıfımın ortalarında bir yerde idim.Çünkü ben sınıf birinciliğini sevmem. Çünkü iki defa arkaarkaya birinci çıktım. Sonra üçüncü oldum. Babam dedi ki "neler oluyor" "Ben sana gösteririm" dedim. Ve ne zaman ki paraya ihtiyacım vardı birinci çıkardım . Çünkü birinciliğin ötesi yok. Biniciliğe otursan birinci çıkabilirsin.Dipolma projesini hazırladım. 3-4 sayfalık bir avant proje. Şimdi

bakacağım dedi koydu kenara benimkilere geldi. 23 sayfa bir tarafta benimki bir tarafta. "Beyler" dedi. "Bu proje prensip olarak üç buluş şekli vardır." Birincisi dedi çizdi ikicisi dedi çizdi. Bir de benimkini koydu. "Alber Bey" dedi "Müsade eder misin. Bunu tabloya koyalım arkadaşlar istifade etsinler." Ben de geçtim diye düşündüm. Ve projeleri yaptık verdik. Jüri baktı. Biz üç kişi çaktık. Çünkü biz yahudiyiz. Biri çok iyi bir mimar oldu sonradan, babası çok askeri tıp akademisi başkanı annesi rus. Öteki İzmirli bir arkadaş o da dönem. Demek ki tetkik edildik biz. Yapacak bir şey yok. Şimdi komik şeyler oldu. O annesi rus olan arkadaşın evine giderdim beraber çalışırdım. Onun evine giderdim. Ben teyzemde kalırdım. Arkadaş dedi ki "yapacak bir şeyimiz yok 6 ay. Bir yarışma var. Hazırlıyacağım bir şeyler" dedi. Ve Kocaeli'nde Hükümet Meydanı Binaları yarışması. Talebe işi değil artık. İmza eden biri olması gerekir. İlhan Damlacı. İdi arkadaşımın adı. Ahmet Bey diye birine imzalattık. Jüri önünde kapalı olarak verildi. Ve bizim arkadaş ikinci oldu. 2bin lira para verdiler. Birinci tanınmamış bir kişi. O alman profesör jürinin başkanı ve dedi ki "bana göre en güzeli ikici idi" "Kim bu çocuklar?" diye soru diğer jüri üyeleri. Alman profesör cevap verdi "Hani çaktırdık ya işte onlar" Bir dahaki sefer baktım gene çaktıracaklar babam Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in arkadaşı idi. Babam rektöre çıktı ve "Oğlum doğru mu söylüyor eğri mi söylüyor bilmiyorum ama kötü niyetli kişiler var" dedi. Hasan Ali Yücel bizim müşterimizdi. Çaktıracaklardı döndü. O zaman başlamıştı antisemitizm. Diploma almaya gittim. O zaman diploma daha sonra gelirdi. Çalışabilmek için mezun olduğuma dair bir kağıt almam gerekiyordu. Rektör imzaladı ve "nereye gidiyorsun?" diye sordu. "gidemezsin" dedi. "Neden?" dedim. "ben senin namına söz verdim yarın sabah Anıt_Kabir'desin" dedi. "Hocam beni heyecanlandınız" dedim. "Müsade edin bu kağıt parçasını ıslatayım yarın sabah giderim" dedim. "Bak galiba iyi işitmedin. Yarın sabah ordasin dedim. İster git ister gitme" dedi "haddimize mi düşmüş gitmemek?" dedim ve telefon ettim babama. Acele bana tren bileti bul dedim. Ankara'dan Anıt Kabir'e gittim. İlk işim o oldu. Kısmen birçok yeri yaptıktan sonra Ata'nın yattığı yeri de hazırladım. Anıt Kabir'in çok güzel bir bayrak direği var. 33 metre yüksekindedir. Amerikalı bir Türk hazırladı. O hediye etti. İstanbul'a geldi. Ama Ankara'ya gelemedi. Çünkü özel bir vagon hazırlamak gerekiyordu. O vagon da yapıldı o bayrak direğinin yerini ben hazırlattım ve ilk ben çaktım direği. Koşuyolu evlerini binden fazla konut yaptım. Gazetede ilan mühendis aranıyor. George Wilton & Company İnşaat mühendisi. Trene bindik dediler ki Çankaya'da müdürlüğü var. Gittim. Dediler ki gideceksin baraja oradaki şantiye şefi ile konuşacaksın. Gittik. Yanımda benimle beraber biri vardı. O kişi dedi ki "benim ingilizcem yok bana tercümanlık yapar mısın?" Yaptık tercümanlığını sıra bana geldi." Ne iş yaparsın?" diye sordu. "İnşaat müdendisiyim" dedim. "ne demek" dedi. Ben de "ne demek ne demek" diye cevap verdim. O da bana on tane mühendislik saydı hesap mühendisi maket mühendisi falan "hepsini yaparım" dedim. O da "adama ihtiyacımız var. Başlıyacaksın çalışmaya sonra sana notumuzu vereceğiz" dedi. "Sana bir ay için ev vereceğiz" "peki" dedim. İşe başladım. 9 metre çapında bir tünel vardı yapılacak bir kısım eklenecekti. Ahşap kalıpla birleşecek. Geldi ahşap döktüm kalıbı baktım olmadı. Tekrar döktüm olmadı. Hesaplara baktım yanlışlık var. 20. günümdeyim. Nihayet adamı çağırdım bu kalıp yanlış dedim. Kalıp tekrar yapılacak dökülecek Kızılırmak'dan sular alınacak. Bu politik bir meseledir. Bütün büyük elçiler o güne çağırılmış. "Albert" dedi sen bu işi halletmeye bak. "Yalnız çok acelemiz var ne kadar zamanda yaparsın" dedi. "yarım saat" dedim. Mesele şu kalıp 10 cm uzun marangozhaneye gidip kestirttim. Zamanından önce bitirdim ve koyduk yerine. İşimi bitirdim başka iş istedim. 2 gün sonra geldi bir anahtar ile. "Bak dedi" "orada bir baraka var. O barakada burada yapılacak projeler var. Bundan böyle sen şantiye şefisin" dedi. Demirel o zaman Devlet Su İşleri Umum Müdürü idi. Erbakan ve Demirel sınıf arkadaşım idiler. Dedi ki "yarın Süleyman Bey gelecek. Yanımda bulunur musunuz? Çünkü O politik bir kişi" "Olur" dedim. Teşekkür etti. Ertesi gün Süleyman Bey geldi. Konuşulanlar konuşuldu. Şirketin müdürü "takdim edeyim şantiye şefimiz Albert Bey" dedi. Süleyman Bey de okuldan kalma alışkanlık ile "Merhaba Arditi" dedi. Müdür şaşırıldı. "Süleyman Bey ile nereden tanışıyorsunuz" diye sordu. "sınıf arkadaşım" deyince "Niye daha önce söylemedin" dedi. "Ben şantiye şefiyim işimi yaparım. Yanlış yaparsam rahatlıkla konuşabilirsiniz diye. Hem

siz hiç sormadınızı ki”dedim. “Aman” dedi adam. “Biz burada alışığız dış kapının dış mandalı gelir hemen söyler. Siz büyük bir dost kazandınız. Bir şey ihtiyacınız olursa ben buradayım” dedi. “Senin bir ihtiyacın olursa ben buradayım” dedim. Ondan sonra baraj bitti.Hayatımızın en zor günleri. Şantiye sırasında yaşadık. Eşim ve bir yaşındaki kızım. O zamanlar önce baraj yapılırdı daha sonra alt yapı yapılırdı. Kızım hastalandı doktora yetiştirmek için canımız çıktı. Baraj bitti. Bonservis aldım.

6-ARKADAŞLARINIZ, BOŞ ZAMANLARINIZ VE TATİLLER:

Görüşüğünüz kişiden arkadaşları, hobileri, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri konularında öyküler anlatmasını isteyin.

Ben okulda iken ibranceyi anlamak isterdim ibranceyi ders almaya başladım. Konuşma dersi aldım. Ve konuşacak kadar iyi idim. Romanya’dan 2.Dünya Savaş’ından kurtulanlar evvela Leda Palas’a gelirlerdi oradan İsrail’e giderlerdi. Ben onlarla rahat rahat konuşacak kadar ibrance bilirdim. Ve okulda Divan Edebiyatı dersi imtihan olduk. Ertesi gün hoca “seninle konuşacağım” dedi. “Olur hocam” dedim.” Bekle” dedi. “Bak” dedi. “Divan Edebiyatı dersinden sen 9 numara aldın. Baktım kopya mı çektin diye ama sen en yüksek notu aldın. Sen nasıl olur da 9 alırsın?Sewni makul bulursan bundan sonra hep 9 numara vereceğim.” “ Söyliyeim hocam” dedim “ben ibranceye merak sardım.” Dedim.İbrance ile arapça bize çok yakın. Ben de imtahanda ibranceden tercüme ederek 9 numara aldım.

Okuldaki arkadaşlarınız kimlerdi? Yahudi mi yoksa geniş toplumdan mıydılar?

Okul dışı arkadaşlarınız kimlerdi?

Arkadaşlarınızla neler yapardınız?

Boş zamanlarınızda neler yapardınız? Hobileriniz, uğraşlarınız nelerdi?

Çok güzel bir arkadaşlığımız vardı Kadiköylüler ile ve onlarla beraber,k. Sinemaya giderdik dansa giderdik.

Herhangi bir spor, politik ya da kültürel etkinlik yapar mıydınız? Herhangi bir kulüp ya da dernek mensubu muydunuz?

O zaman herkes korkardı dernekfaaliyetlerinden

Cumartelerinizi ve tatillerinizi nasıl değerlendirirdiniz? Ailenizle mi yoksa başka yerlere mi giderdiniz?

Tatile ailenizle mi çıkardınız yoksa gençlik kamplarına mı giderdiniz?

Tatillere arkadaşlarınızla mı çıkardınız?

O zaman tatil yoktu. Yakacık’a giderdik. Konserlere giderdik. Münir Nurettin ‘in konserlerine giderdik.

Eğer hatırlıyabiliyorsanız bana

İlk arabaya bindiğiniz zamanı anlatın.

Babamla bindik

İlk trene bindiğiniz zamanı anlatın.

Trene çok binerdik.Pendik2e giderdik. Yakacık2a giderdik.

Hayır

En sevdiğiniz tatil yerini ve nedenini anlatın.

Dışarda, restoranda yemek yer miydiniz? Evetse, nerelerde yediğinizi anlatın.

7- KARDEŞLERİNİZ:

Görüşüğünüz kişinin kardeşleri hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Çocuklukları onunkine benzer miydi?

Nerelerde okula giderlerdi ve sonra onlara neler olduğunu anlatın.

Henri Arditi ve Viktorya Arditi’nin kocası Henri’nin arkadaşı idi. Nişanlandılar ve koacsının kardeşleri gitti önce sonra onlar da gittiler.Kardeşim kooperatifte çalıştı. 1942’de gitti İsrail’e bir eşek tekmesi yedi o gece kaldı İsrail’de ve bir daha gitmedi. Tahsili ortaokuldu.

8-YAHUDİLİK VE AİLEDEKİ GELENEKLER:

Bazılarımız dini bir eğitimle büyüdük. Bazılarımız da laik bir evde büyüdük. Görüştüğünüz kişiye deneyimleri ile ilgili sorular sorun.

Hayır ben yahudilik ile alakalı dini eğitimi kendi kendime yaptım.

Çocukken evinizde hangi Yahudi gelenekleri uygulanırdı?

Evet. Bayramlar. Ve Şabat kutlanırdı.

Ne sıklıkla ve hangi zamanlar Sinagog'a giderdiniz?

Tabii. Bayramlarda giderdi.

Babanız gittiğinde ona eşlik eder miydiniz?.

Tabii benim hala katılım belgelerim var.

İbranice veya din eğitimi aldınız mı? Aldınızsa bu okulda mı yoksa okul dışı mıydı?

Kendi kendime öğrendim. Bazı toplantılara giderdik. Biblik tarih değil yahudi tarihi öğrenirdik. Dünya üzerindeki tarihi öğrenirdik.İspanya falan.

Yeşiva ya da Mahazike Tora'ya gittiniz mi?

Hayır.

Aileniz size neler öğretti?

Babanızla şabat günü dua eder, Tora okur muydunuz?

Tora okumazdı babam dua okurdu. Ben Tora okumazdım Tora'nı tevsirlerini okurdum.

Bar-mitzva (erkekler için) ya da bat-mitzva yaptınız mı?

O zamanlar pek şaşalı yapılmazdı. Yapılırdı evde yapılırdı. Ben geleneklere bağlı bir kişi idim halen de öyleyim.Bbam beni kala götürdü dedi ki Nutuk söyleyeceksin. Ben de "bir şartım var " dedim "nutku ben hazırlıyacağım" "hayır nutku hahm hazırlıyacak" dediler. "Yok" dedim. "Eğer haham hazırlarsa haham söyler. Çünkü o onun düşünceleridir" dedim. Ve ben nutuk söylemedim. Ve ben bir de bunu hatırlarım biri bana ingiliz kumaşı kostümlük kumaş getirdi. O zaman böyle kumaşlar yok yani. Babam dedi ki " teşekkür et " ben de dedim ki "sen teşekkür et çünkü adam bu kumaş getirdi ise sana faydası var yoksa sen bana kumaş alacaktın" dedim.. Öyle bir adamım ben. Evde yemekler yapıldı. Kooperatifin en iyi malı bizim eve taşındı. Babam sarhoş oldu.Tefilim aynı gün.

En sevdiğiniz bayram hangisiydi ve neden?

Purim'i severdim. Çünkü bir gençlik havası vardı.. Pesah değil çünkü her pesah annem hasta yatardı. Çalışmaktan. Ağır gelirdi.

Yakınlarınız ya da arkadaşlarınız arasında hiç Selanikli dönme ya da Karay Yahudisi oldu mu? Onlar hakkında neler anlatabilirsiniz?

Sonradan öğrendim öyle bir şey olduğunu tetkik ettim.Kötü düşünmem.Bilinmez İki türlü karay var. Biri Türk menşeli karaydır ve Hazar Kökenlidirler. Bunlar yahudi kültrünü almış sapına kadar almış. O kadar ki hangisinin türk hangisinin yahudi olduğu anlaşılabilir. Kiev'deki rus yahudisi belki karaydır. İkincisi ise İran kökenli karaydır. Bene-Mikva "Okuyanların oğulları" demek.Şimdi biblik tevsiri istemiyen yahudiler ki onlar öyle yazıldı ise öyledir diyenlerdir onlar için Tora var Talmud yok tevsiri yok onun için herkes değiştirir ise karmaşa çıkar fakat

9-İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI TÜRK YAHUDİLERİNİ NASIL ETKİLEDİ?:

Bu bölümde, 1940'larda Türk Yahudilerinin tarihçesi hakkında bilgi edinmek istiyoruz. Avrupa'da Soykırım olduğu dönemlerde Türkiyede antisemitizm artışı gözlemleniyor mu?

Gözlemlenmedi.

Eğer öyleyse bunu nasıl hissettiğinizi anlatın.

Bir kere konuşma vardı ama soykırım değildi. Kötü muamele görüyorlardı. Fakat Almanya tarafından kötülük yapılıyor diye biliniyordu. Bir alman büyükelçisi öldürülmüştü bir yahudi tarafından Fransa'da. Çok kötü netice vermişti. Bunu gazetelerden okumuştuk. Fakat antisemitizm diye fazla birşey yoktu.Antisemitizm Türkiye Büyük Meclis'inde çıktı meydana. Birkaç tane mebus Türk yahudilerinin yurt dışı edilmeleri önergesi verdi iyi ki İnönü vardı da durdurdu. Ben politik olarak zamana bağlı olarak düşünürüm.Ben politikayı sevmem. A nlatayım. 1957 seçimleri var Menderes başbakan o zaman zaten ondan sonra ihtilal oldu. Benim işim var nizamına koydum.İşçilerin birine sordum "merak ettim" dedim "oyunu kime vereceksin?" dedim. "Oyumu Menderes'e vermeyeceğim" dedi. "Sen bilirsin" dedim."Nedenini orabilir miyim?" "Tabii ağabeyi. Burası müslüman bir memleket.

Bula bula bu mıntika yapa yapa şarap fabrikası mı yaptılar.” Çünkü o mıntıkada şahane şaraplar şahane üzüm yapıliyordu. Formenler vardı okumuş formen olmuş. “Sen oyunu kime vereceksin?” dedim “Ben Menderes’e vermiyeceğim” dedi. “Senin bileceğim bir şey peki neden?” dedim. “Bak burada üzüm var. Yapıla yapıla bir tek şarap fabrikası mı yapılır” dedi. Demek ki ne araftan bakarsan bak halk halk olmadıktan sonra politikacılar yalan söylemek mecburiyetindedir. Fakat sola doğu meyilliyim.

Savaş hakkında genel olarak neler duyduğunuzu hatırlıyor musunuz? O dönemdeki fikirleriniz nelerdi?

Günü gününe takip ettim. Harita üzerinde takip ettim. Ne olursa olsun yılanın esilmesi lazımdı.

Avrupa’da Yahudilere yapılanları ilk duyduğunuz zamanı hatırlıyor musunuz? Bunu nasıl duyduğunuzu ve neler düşündüğünüzü anlatın.

Kimse işitmedi sonradan işittik.

Avrupa’dan kaçabilen muhacirlerle hiç görüşebildiniz mi?

Evet bir kuzenimiz var. Türk tabiyetinde idi. Fazla bir şey konuşmazlardı. Onlar da yahudilerin alıp götürüldüklerini bilirlerdi neler yapıldığını bilmezlerdi.

Struma’nın öyküsünü duydunuz mu? Duydunuzsa ne duyduğunuzu ve neler hissettiğinizi anlatın.

Gazeteler yazmadı. Sonradan öğrendik. Bu bir şeyin devamıdır diye düşündük.

Struma gibi göçmen taşıyıp batan başka gemiler var mıydı? Onlar hakkında neler anlatabilirsiniz?

Savaş zamanı konulan Varlık Vergisi sizi ve ailenizi nasıl etkiledi?

20 sınıf ile ilgili ne anlatabilirsiniz?

Babam gitmişti. Ben dükkanın muhasebe kısmını üstlenmişim. Ve dükkana giderdim. Annemi götürürdüm Sındırgı’ya. Kendini bırakacak adam değildir. En yaşlı kişi o idi her iki harbe iştirak eden nadir kişilerdendi. Ve çalışkan olduğu için askere gittiği zaman onu çok sayarlardı. O kazma küreği jimlastik şeklinde yapardı. Ondan istemezlerdi ama o herşeye rağmen kazmayı küreği alır çalışırdı.

1943 baharı ve yazında gayrimüslimlere yönelik birçok tutuklama ve yerinden etme olayları gerçekleşmiş. Bu dönemin sizi ve ailenizi nasıl etkilediğini anlatın. O

dönemde aileniz ne oranda vergi ödemek zorunda bırakıldı?

(M)müslümanlar için, (D)Dönmeler için, (G)Gayrimüslim için

Trakya olaylarını hatırlıyor musunuz?

Trakya olayları antisemitizm değildi. Antisemitizmdi ama gavurlar kötü insandır imajı.

Gavur deyince ermeni de rum da yahudi de giriyor devreye . Şimdi Trakya’da ne rum var ne ermeni var. Ortalıkta yahudi var. Hudutların rahat etmesi için sürdürdüler.

6-7 Eylül 1956 olaylarını hatırlıyor musunuz? O gün neler yaşadınız?

Hem de nasıl Tuna 1 aylıktı. Ne halt edeceğimi şaşırımdı. Pis insanların akımına uğradık. Moda’da oldu. Moda’dan denizin öteki tarafında yanan yerleri

gördüm.Evvela bilgiler geldi. Akrabadan kişiler vardı. Babamın dükkanı talan edildi.

“Vatandaş Türkçe konuş” politikası hakkında neler anlatabilirsiniz? Bu cümleyi genel Türkiye’de uygulanmadan önce, Cumhuriyetin ilk yıllarında Avram Galante, Şelomo Benhabip ve David Fresko’nun başını çektiği bir grubun cemaat içinde başlattıklarından haberiniz var mıydı? Bunu hatırlıyorsanız neler anlatabilirsiniz?

Kadıköy’de bir şey ifade etmedi. Kadıköy’de zaten Türkçe konuşulurdu. Kadın erkek Türkçe konuşurdu. Kimse bize “Türkçe konuş” diye diretmedi. Kendine has bir yerdir. Varlık vergisinden sonra ne diye okuyayım diye düşünmeye başladım. Kazanacağım gidecek tekrar kazanacağım gene gidecek. Ve girmiyorum imtahanlara dedim. İkmale kaldım. İkamele girdim. Teknik olarak imtahanlarda 10 tane tahta var 10 kişi girer ve seni bırakırlar.Bana aynı şey oldu. Soru soruldu. Bu sorunu cevabı ne diye düşündüm. Sağa sola döndüm ve hazırım hocam dedim. Anlat bakalım dediler.

Yüksek matematik dersi. Bir daha anlat dediler bir daha anlattım. Çık dışarı deiler.

“Hocam iki soru daha hakkım var” dedim. “çık dışarı” dedi. O zamanlar direnmek

folan yok. Peki dedi. Dışarıda arkadaşlar var”Ne oldu” dediler. “Vallahi şunu sorudular ve anlattım”. Dedim.Aradan 10 gün geçti oturuyoruz “baktın mı neticelere”

deiler.” Bakıp da ne olacak . “ dedim. “adam ikinci soruyu sormadı bile” “Gene de

bak” dediler. Baktım 20 üzerinden 20. Katsayısı yüksek olduğu için ben sınıfın

üçüncüsü oldum. Kapıyı vurudum “teşekkür ederim verdiğiniz not için” dedim. “Fakat bazı şeyleri anlayamadım” dedim. “Madem 20 numara verecektiniz beni niye kovdunuz? “Sen tenbelin birisin . Ben bu dersi böyle anlatmadım. Fakat sen kafanı çalıştırdın matematik bilgini çalıştırdın ve cevap verdim. Benim verdiğim dersten kat kat daha iyi idi.” “Peki neden kovdunuz?” “Kimse talebesinden kopya çekerken yakalanmak istemez. Ben bunu bir an evvel yazıp da dersleri bu şekilde anlatmak istedim. Fakat senin önünde kopya çekmek istemedim. O sene sınıfı geçtim. Türkiye’de böyel hocalar varken ben de devam etmek istedim.

Hirfanlı Barajından neden ayrıldınız?

İşlerimi bitirmiştım. Muhtelif işler yapıyordum. Ve benden çok memnunlar. Bonservisimi okumanı tavsiye ederim. Hiçbir ingiliz bonservisi böyle yazı yoktur. İyidir falan yazılmaz.. Girdi bu kadar para aldı çıktı denir.Bana bunu verdiler geri yolladım. Dedim ki benim için önemli olan ne kadar aldığım değildir. Londra’dan Yönetim Kurulu bana bu servisi versin. Zaten bitmek üzere idi Geldim İstanbul’a senelik iznimi kullandım. Ve döndüm. Gittim oraya dediler ki “sen yokken başka biri idare etti burayı” “Peki” dedim. “Ama ben formenin yanında çalışmam.” “biz çalışıyoruz” dediler. “Olabilir ama ben utanırım arkadaşlarıma formenin emrinde çalıştığımı söylemeye. “Budur” dedi. “Peki” dedim “Ben senelik iznimin geri kalan kısmını kullanacağım” “Kullan” dedi. Döndüm istifa ettim. Neden filan dediler. “Ben formenin emrinde çalışmam”

Formen nedir?

Formen anlatayım. Mühendis olmıyan tahsil oalarak ikinci derecede olan. Meslek Lisesi mezunu. Ben masterli mühendis idim. İstifa ettiğim zaman bana “senin tahsilinin aksini söyleyen yok ama böyle ” dediler.Ve personele yazdım ki ben istifa ediyorum. Ertesi gün müdür geldi.Dedi ki “personeler yazarsın müdüriyete bildirsin. Orada onay görür.””Bana böyle muamele edene ben böyle muamele ederim. “ Benim 15 günlük haber verme zamanım vardı. Arada Türk müdür beni çağırdı. “boşver bunları sen gitme” dedi. “Ben onların emrinde çalışmam” dedim.Benden 15_20 yaş daha büyük. Bu arada müdür çalışmaya başladı. “Çıkartım emir ayda 1000 lira fazla vereceğim” dedi. “Bu bir para meselesi değildir. Para olsaydı paradan bahsederdim. Ben başka konudan istifa ediyorum.” Ve bonservisimi girdi çıktı bu kadar para aldı olarak tanzim ettiler ben de iade ettim. Londra’da yönetim kurulu toplandı.Ve dedi ki “al bu bonservisi ve diplomanı yırt” eminim ki böyledir. Bu firmadan böyle bir bonservis alan kişi Avrupa’da ve Amerika’da her yerde kabul ederler.

Askerlik yıllarınızı anlatır mısınız?

Askerlik zamanı geldiği zaman ayağıma dolanacak dedim.İş sahibiyim. İş bıraktım. Yedek Subaylığa alınırlar bir iki dönem sonrasına attılar. Yedeksubaylığa girdikten sonra benim taburda artı bir kişi idim. Bana tüfek yoktu. Çok rahat bir okul kısmı. Ankara’da yedek subay okulu. Girdim. Demiryolcu idim. Aynı zamanda mühendis olduğum için ray tamirleri gibi işler yaptım. Şimdi askere gittim. İmtahan girdim. Tabye demek elinizdeki askeri birliğin ne yapması gerektiğini kağıt üzerinde belirtmek demek. Tabye imtahanına girdim. Dediler ki senin elinde iki takım var arazi şekli şöyle işte karşıda tesbit edildi ki düşman ordu birliği var. Bilmece şeklinde. Yedeksubayın annanesine göre taaruz ederdi yallah .Ben taaruz edersem Yandı benim çocuklarım deliliktir. Geri çekilirim dedim. Tabye dersinde birincilikle bitirdim çünkü mantalite değişikliği yaptım. O diploma pekiyi yedeksubay okulundur.

10-ÇOCUKLARINIZI YETİŞTİRME (ONLARIN EVLENİŞİNE KADAR):

Röportaj yaptığınız kişinin bugün Yahudi geleneklerini ne denli uyguladığını öğrenmek istiyoruz. Mutlaka hatırlamanız gereken şey, hiç uygulamıyorlarsa onları utandırmamak.

Eşinizle nerede ve nasıl karşılaştınız?

Bizim ortak bir tanıdığımız eşimi salçqa yaparken gömrüdü. İyi ev kızı diye tanıştırdılar.Proposition ama tanıştıran kişi benim kuzinim.Onu da tanır beni de

tanır. Yeşilköy'de Denizpark'da tanıştık. Tünel'de aslında karşılaştık ve Denizpark'a gittik. Denizpark şimdi yandı. Bir sene nişanlı kaldık.

Nerede evlendiniz?

Yeldeğirmen'inde evlendik.

Eşiniz yahudi mi?

Evet

Eğer öyle ise bu evlenmenizde önemli bir etken miydi?

Tabii

Eğer Yahudi değilse ebeveynleriniz ve akrabalarınız bunu nasıl karşıladılar?

Düğününüzü anlatın.(Bu konuyu eşi anlatıyor)

Düğün eşim için zordu.Çünkü ben karşıda oturuyordum. Ve buraya gelin gelecektim.Köprü falan yoktu. Araba vapuru ile. Benim için çok zordu çünkü herşeyi hazırlamam gerekiyordu.En ufak şeyi unutmamam lazımdı.Gelinliğim çok güzeldi. Özel diktirdim. Galatasaray'da bir terzide. Dantellerini hatırlıyorum iki top dantel alındı. Aynı dantelden duvağıma kondu. Çeyizimi de diktirdim aynı terzide.Kostümlerimi orada diktirdim.O zaman bir siyah kostüm bir renkli kostümdü. Nikaha ayrı çanta ayakkabı lezar. Gece kayınvalidem yemek yaptı Bomonti'de. 20 Haziran'da evlendik.Bahçe yemeği. Onlar Kadıköy'lü oldukları için burası onların tanıdıkları idi. Araba v apuru ile döndüler. Bizim düğüne Fenerbahçe'nin o zamanki antrenörü davetli idi. Bir problem vardı annemde deniz korkusu vardı. "Ben denizaşırı damat almıyacağım" derdi. O gece dönmedi ama gelmek felaket oldu.

Eşinizi anlatın.

İsmi ne?

Nina Ester Şilton

Nerede doğmuş?

Ana dili ve öğrenim derecesi nedir?

Judeu espagnol

Ebeveynleri hakkında bilginiz var mı?

Eşinizin mesleği ya da işi hakkında bilgi verin.

Ne tür bir işte çalışıyordu ya da halen çalışıyor?

Eğer kendi işi ise işin nasıl kurulduğunu, senelerle nasıl geliştiğini anlatın.

İş kendi mi açtı yoksa babasından ya da babanızdan mı devraldı?

Siz hiç işinde ona yardımcı oldunuz mu?

Hayır

İşte başka kardeşlerde çalışır mıydı?

Bir ağabeyim var İsrail'de bir kardeşim var burada

Çocuklarınız bu işte çalışıyorlar mı?

Kaç çocuğunuz oldu?

2

Nerede ve ne zaman doğdular?

1955 1961 Fortune ve Nora Fortune mimar Nora doktor.

Çocuklarınızla hangi lisanda konuştunuz?

Türkçe

Çocuklar büyürkenki günlük yaşamınızdan bahsedin.

Bir kere Yeldeğirmen'inde bir yahudi dayanışması arkadaşlığı vs vardı. O günkü çocuklar ile bugünkü yaşlılar birlikte. O birlik halen devam ediyor. G.K.D ve akl onalrın derivesidir.Sinemaya giderdik karşıya giderdik yerdik içerdik. Lokantalar. Taksim B elediye, Klöb X vardı giderdik.

Yaşam koşullarınızdan (apartman mı ev mi),

kültürel faaliyetlerinizden; sinema, tiyatro, sergi, konserlere gidip gitmediğinizden bahsedin.

Ailenizle boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz?

Pul koleksiyonu yapardım. Bütün hayatımda boş zamanımı doludracak kadar pul ile ilgilendim. Yazışmalar falan. Beni kültür bakımından ayakta tuttu. Çok şey öğrettei bana. TV5 vardır. Bir kadın yarışmayı kazandı ve öpücük gönderdi " a la filateli" dedi. Filateli sayesinde kazanabildim demek istedi. Hakikaten öyledir.

Ailenizle tatile nereye giderdiniz?

Evlenmeden önce hiç gitmedimç Ben adayı bile sevmem . Çünkü ada o zaman esaretti benim için. 3dakika için 5 dakika için vapuru kaçırdın 2 saat bekledin. Sıkıntı gelirdi bana Kızkardeşim da orada oturduğu halde senede ya bir ya iki kere giderdim. Çünkü Kadıköy'de halen aynı fikirdeyim adaya aradığın herşey artılı olarak var.

Yurtdışı seyahat eder miydiniz? Yalnız mı çocuklarla mı yapardınız?

O zaman kimse gidemiyordu çünkü harp vardı. Kimse gidemiyordu. . İşimin icabı seyahat etmek mecburiyetinde idim. Barajlar Hirfanlı Side onun için hem eğlence hem iş idi.

Tatilinizi Adalarda geçirdiyse eğer, oradaki yazları anlatın.

Kimlerle görüştüğünüzü, çocuklarınızın kimlerle oynadığını anlatın.

Ailenizden ayrıldıktan sonra hangi akrabalarla görüştünüz? Onlarla ne sıklıkta ve hangi

Evet gerek benimkiler gerek eşiminkiler. Görüşme değildi giderdik . Bazen aile toplantıları vardı giderdik. Bazen bana gelirlerdi. Aile birliğimiz devamlı oldu. vesilelerle görüştünüz ve birlikte neler yaptınız?

Çocuklarınızdan herhangi biri Yahudi okullarına gitti mi?

Hayır

Ne tür Yahudi ağırlıklı etkinliklerde yer aldı? (gençlik grupları,yaz kampları gibi)

Çocuklarınızı Yahudi geleneklerine göre mi büyüttünüz? Örneğin, hangi Yahudi Bayramlarını

kutladınız?

Çocuklar Sinagog'a giderler mi ve ne sıklıkta giderlerdi?

Giderlerdi. Bayramlarda.

Bar-mitzvah ve bat-mitzva olmuşlarsa onları anlatın.

Hayır

O günü ve Brit-Mila günlerini bize tasvir edin.

Bize seder gecelerini ya da aile kurarken evinizde kutlanan özel günleri anlatın

İki tülü seder vardı. Biri Arditi gibi. Annem kardeşlerin en büyüğü olduğu için ve en büyüğü olduğu için bizde yapılırdı. Ve yenir içilirdi bazen sarhoş olunurdu. Dayım vardı o şakacı idi. O neşe dahilinde devam ederdi. Şarklarla sederlerle yapılırdı. Ben aileden koptuğum zaman İstanbul haricine gittiğim zaman işim icabı seder yoktu. Bir dakika ben Hirfanlı Barajı'ında iken iki yahudi aile idik. Biri Danon ailesi biri de ben Ben biraz daha iyi okumasını bildiğim için ende toplanırdık. Ve dağ başında Kızılırmak'ın kıyısında seder yaptık. Bayram olduğu zaaman bayram yapılırdı. .

Eşiniz ya da siz anneniz kadar geleneksel aşçı mısınız? En çok sevdiğiniz Sefarad geleneksel

yemek nedir?

Evet. (eşi cevap veriyor) Tapada börek faydalı ne varsa.

Eğer çocuklarınızı büyüttüğünüz dönemde ebeveynleriniz sizden daha dindar idiyse,çocuklarınıza bu nasıl verildi ve anlatıldı?

Şimdi bak ben St Jozef'de iken. Edebiyat hocası iel baktım ki hep arapça kelimeler var. Divan Edebiyat'ında. Dedim bu divan edebiyatı dediğim ibranice. İbraniceyi lisan olarak ki o zaman pek yok öğrenirsem divan edebiyatını anlıyacağım. Bir arkadaşım bize ibranice öğretti. Bir gün zaman geçti hoca dedi ki "Albert sen dur" dedi. "Bak" dedi "burada notlar var 7_8 sen 9. BU saydığım diğerleri tescilli sınıf birincileri onların lisanı her ne kadar arapça ise türkçenin bir parçası sen nasıl oluyor. Kopya etmene imkan yok çünkü kimse bilmiyor. Nasıl oldu bu. Eğer makul bir şey söyleyeceksen diplomana dokuz numara geçecek.Kimse almamıştır." "Anlatayım hocam benim idn adamları ile pek aram yok ama bunu kendim okuyup anlamak istiyorum bu bakımdan ibranice öğrenmeye kalkıştım." "Anladım teşekkür ederim" dedi.

Ebeveyniniz ve/veya eşiniz nerede gömülü?

Yahudi mezarlığında mı?

Evet

Cenazede bir hazan ya da haham var mıydı?

Dini bir törenle mi gömüldü?

Siz ya da ailenin herhangi bir ferdi Kadiş söyledi mi?

Normal olarak

Ya da herhangi birini Kadiş söylemesi için tuttunuz mu?

Ölüm yıldönümlerinde mevlut yapar mısınız?

Evet

Nerede ve kimlerle arkadaşlık yaptınız?

Yeldeğirmenli benim yaşitlarımın hepsi. Halen de Medina'dan ararlar.Görüşürüz.

Arkadaş seçiminde Yahudi olmaları önemli miydi?

Arkadaşlarınızla ne tür faaliyetler yapardınız?

Harp esnasında olduğu için 39 senesinde işte sionizmin yeni yeni öğrenmeye başladık.

Yahudiliği dini açıdan değil.

Sosyal yaşantınız nasıldı?

Yahudilik ya da İsrail konusu geniş toplumdaki arkadaşlarınızla konuşulur muydu?

Tabii ki. İstanbul'da solculuk ve sağcılık diye ikiye ayrılırdı. Biz prensip kararı aldık.Politikaya girmeyeceğiz.İlmi yahudiliği öğreneceğiz.Birçok geniş toplum arkadaşlarımız vardı. St Jozef, Yeldeğirmeni. Bugün üst düzey askerlikte general oramiral olmuş kişiler bizim arkadaşlarımızdı.Bizim evde bir yatakta o bir yatakta ben istirahat ederdik. Onların evine giderdik. Amiraller vardı.Onlarla pek fazla konuşmazdık tabii değil ama konuşmaya gerek yoktu. 48'de dağılmıştık artık.

Eğer konuşulduysa bize nasıl olduğunu anlatın.

Çocuklarınızın yetişkin yaşamından bahsedin.

Erkek arkadaşları oldu ama o (eşi) daha iyi bilir.

Nerede yaşadıklarını, ne yaptıklarını, kendi aileleri olup olmadığını, Yahudi bir aile oluşturup

oluşturmadıklarını söyleyin.

14.İSRAİL VE BATI DÜNYASI:

Hep aklınızda olması gereken bizim için kişisel öykülerin önemidir.Görüştüğümüzün kişinin tarihi olaylara bakış açılarını değil onların bu olaylardan kişisel yaşamlarında nasıl etkilendiklerini öğrenmek istiyoruz.

Bu soruların amacı Siyonizm yanlısı cevaplara şartlamak değildir, amacımız sadece bu konularda neler hissettiklerini öğrenmek.

İsrail devletinin kuruluşu sizde nasıl duygular uyandırdı?

Dört dörtlük bir duygu. İsrail'in kurulduğunu gece saat 3.5'da öğrendik.Çünkü New-York radyosunu dinliyordum. Takip ediyordum. Saat 3.5'da öğrendim çünkü karar o saatte Birleşmiş Milletler'de verildi. Ve nutku sonradan başbakan olduBen Gurion'un nutkunu bizzet kendinden işittim dedi ki "şimdi

Oraya aliyah yapmayı hiç düşündünüz mü?

Hayırsa neden?

Evetse orada ne kadar kaldınız ve ne zaman geri döndünüz?

İsrail'e yerleşmek için giden arkadaş ya da akrabalarınızdan bahsedin.

Çok tanıdığınız gitti mi? Onlarla haberleştiniz mi?

1955 ve 1964 yıllarında Rum aleyhtarı ayaklanmalar sonucu bazı Yahudiler de problemlerle karşılaştı. Siz de bunlardan birimiydiniz? Eğer öyleyse lütfen bize anlatın.

İsrail'in1967 savaşı sonrası problemlerle karşılaştınız mı?

15.ŞİMDİKİ YAŞAMINIZ (ÇOCUKLARINIZ BÜYÜYÜP EVDEN AYRILDIKTAN SONRA):

Yahudi cemaati ile bugünkü ilişkileriniz nasıldır? Örneğin özel bir derneğin ya da kulübün üyesi misiniz?

Herhangi bir konferansa katıldınız mı?

Gönüllü olarak herhangi bir sosyal programda yer alıyor musunuz?

Bugünkü dini uygulayış şeklinizden bahsedin.

Hangi sıklıkla ve nerede Sinagog'a gidiyorsunuz?

Ailenizle haberleşmek için e-mail ve internet'i kullanıyor musunuz?

Eğer öyleyse bilgisayarı günlük yaşamınızda ne şekilde kullandığınızı anlatın.

Çocuklarınızla aranızda torunlarınızın Yahudilik geleneklerine göre yetiştirilişi konusunda bize anlatmak istediğiniz herhangi bir sürtüşme yaşadınız mı? Örneğin onların daha dindar ya da daha az dindar olmalarını arzu ettiniz mi?

Siz ya da eşiniz hala aileyi toplar ve yemek pişirir misiniz yoksa artık bunu çocuklarınız mı yapıyorlar?

Torunlarınız Yahudi okuluna gidiyorlar mı? Ne tür cemaat faaliyetlerine katılıyorlar?

Arkadaşlarınız hakkında bize birşeyler anlatın.

Ne sıklıkla görüşürsünüz ve birlikte neler yaparsınız?

Bugünkü tatilleriniz hakkında neler anlatırsınız?

Politik görüşleriniz, tabii anlatmak istiyorsanız, nedir?

1986 yılındaki Neve Şalom katliamında nerede olduğunuzu ve nasıl ne şekilde duyduğunuzu anlatın. Neler hissettiğinizi bize tasvir edebilmisiniz?

2003 Kasımındaki bombalama olaylarını duyduğunuzdaki tepkinizi tasvir edin.

Eşinizle yalnızken hangi lisanı kullanırsınız?

Arkadaşlarınızla ya da çocuklarınızla hangi lisanı kullanırsınız?